

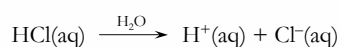
KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- Arenijusova teorija – teorija elektrolitičke disocijacije.
- Luisova teorija – elektronska teorija.
- Brenšted-Lorijeva teorija – protolitička teorija.

❖ Arenijusova teorija

- Kiselina je supstanca koja jonizacijom u vodenom rastvoru daje H^+ -jone.

- Baza je supstanca koja disocijacijom u vodenom rastvoru daje OH^- -jone.

KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- Nedostaci Arenijusove teorije:
  - može da se primeni samo na vodene rastvore,
  - ne uzima u obzir aktivnu ulogu vode u kiselobaznom ponašanju,
  - ne može da objasni amfoternost jedinjenja.

❖ Luisova teorija

- Kiselina je supstanca koja prima elektronski par (akceptor elektronskog para):

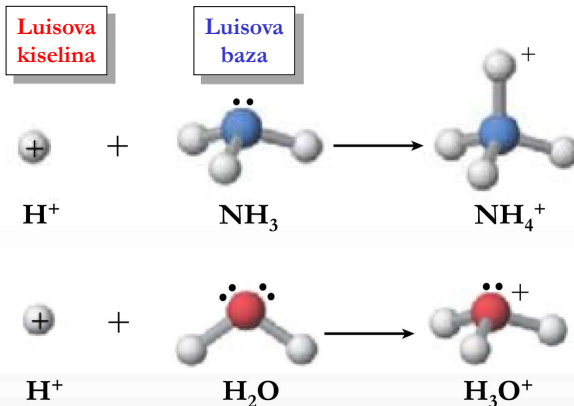
- mora imati manjak elektrona,
- elektrofilna čestica.

- Baza je supstanca koja daje elektronski par (donor elektronskog para):

- mora imati bar jedan slobodan elektronski par,
- nukleofilna čestica.

KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

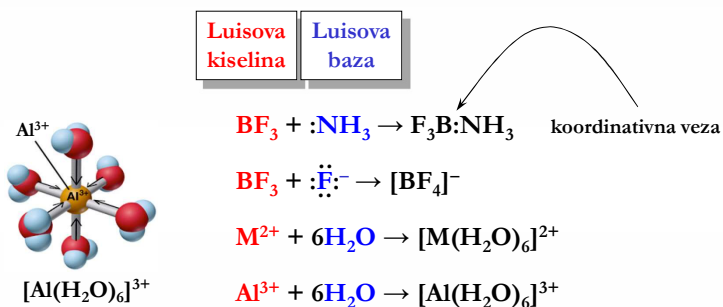

© TMF

3

KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- Pri Luisovim kiselobaznim reakcijama dolazi do stvaranja posebne vrste kovalentne veze – **koordinativne veze**, pa se Luisova teorija koristi prilikom objašnjenja reakcija u kojima nastaju koordinaciona jedinjenja.
- Luisova teorija može da se primeni i na nevodne rastvore (važi za kiselobazne reakcije u svim agregatnim stanjima, uz prisustvo rastvarača ili bez njega).

© TMF

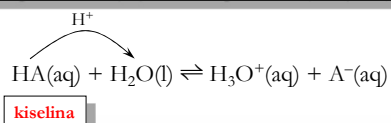
4

KISELINE I BAZE

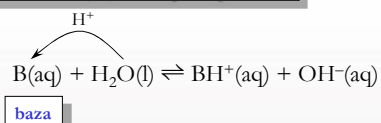
TEORIJE KISELINA I BAZA

❖ Brenšted-Lorijeva teorija

- Kiselina je supstanca koja je donor protona (H^+ -jona).

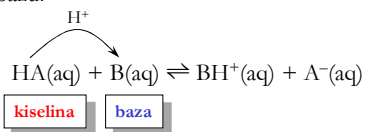
- Baza je supstanca koja je akceptor protona.

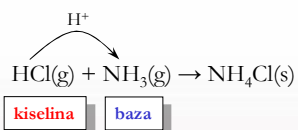
KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- U reakciji između kiseline i baze dolazi do protolize – prelaska protona sa kiseline na bazu:

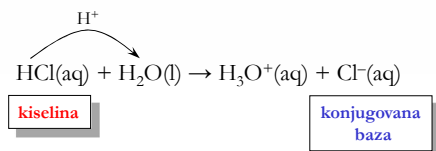
- Brenšted-Lorijeva teorija može da se primeni i na nevodene rastvore (važi za kiselo-bazne reakcije u svim agregatnim stanjima, uz prisustvo rastvarača ili bez njega):

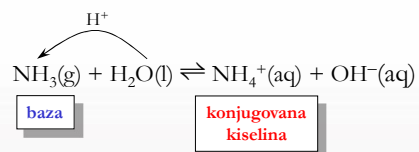
KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- Kada kiselina preda proton, supstanca koja nastaje naziva se *konjugovana baza*.

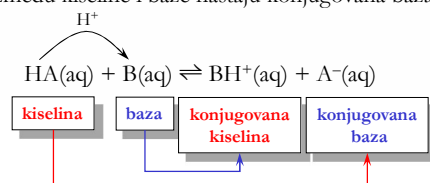
- Kada baza primi proton, supstanca koja nastaje naziva se *konjugovana kiselina*.

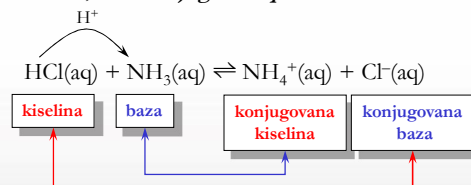
KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- U reakciji između kiseline i baze nastaju konjugovana baza i konjugovana kiselina:

- Kiselina i odgovarajuća konjugovana baza, odnosno baza i odgovarajuća konjugovana kiselina, čine *konjugovani par*.

KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- H ⁺		+ H ⁺	
Kiselina	Njena konjugovana baza	Baza	Njena konjugovana kiselina
HCl	Cl ⁻	NH ₃	NH ₄ ⁺
CH ₃ COOH	CH ₃ COO ⁻	Br ⁻	HBr
HSO ₄ ⁻	SO ₄ ²⁻	S ²⁻	HS ⁻
NH ₄ ⁺	NH ₃	CH ₃ NH ₂	CH ₃ NH ₃ ⁺
H ₂ O	OH ⁻	H ₂ O	H ₃ O ⁺
H ₃ O ⁺	H ₂ O	OH ⁻	H ₂ O

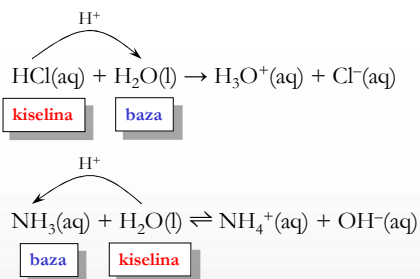
© TMF

9

KISELINE I BAZE

TEORIJE KISELINA I BAZA

- Amfolit (amfoterna supstanca) je supstanca koja može da bude i donor i akceptor protona.
- Amfoliti reaguju i sa kiselinama i sa bazama. U reakciji sa kiselinama ponašaju se kao baze, dok se u reakciji sa bazama ponašaju kao kiseline.
- Voda je amfolit:

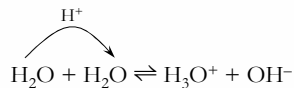
© TMF

10

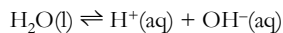
KISELINE I BAZE

JONSKI PROIZVOD VODE

- Autojonizacija vode:

- ili jednostavnije:

$$K_c = [\text{H}_3\text{O}^+][\text{OH}^-] = [\text{H}^+][\text{OH}^-] = K_w$$

jonski proizvod vode

- u čistoj vodi na 25 °C:

$$[\text{H}^+] = [\text{OH}^-] = 1,00 \cdot 10^{-7} \text{ mol dm}^{-3}$$

$$K_w = [\text{H}^+][\text{OH}^-] = \text{const} = 1,00 \cdot 10^{-14} \text{ mol}^2 \text{ dm}^{-6}$$

- u čistoj vodi na 80 °C: $K_w = 25,1 \cdot 10^{-14} \text{ mol}^2 \text{ dm}^{-6}$

KISELINE I BAZE

pH-VREDNOST

- Pogodan način za izražavanje kiselosti, odnosno baznosti vodenih rastvora.

$$\text{pH} = -\log[\text{H}_3\text{O}^+]$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = 10^{-\text{pH}}$$

$$\text{pOH} = -\log[\text{OH}^-]$$

$$[\text{OH}^-] = 10^{-\text{pOH}}$$

$$K_w = [\text{H}_3\text{O}^+][\text{OH}^-]$$

$$\log K_w = \log[\text{H}_3\text{O}^+] + \log[\text{OH}^-]$$

$$-\log K_w = -\log[\text{H}_3\text{O}^+] - \log[\text{OH}^-]$$

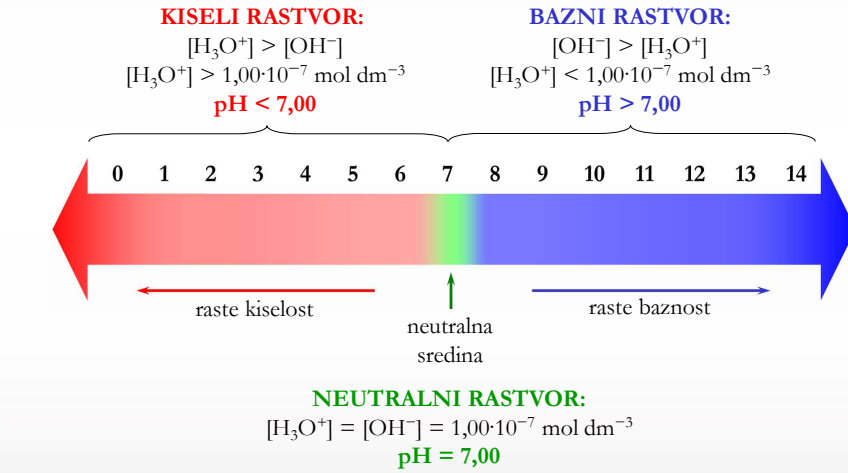
$$-\log(1,00 \cdot 10^{-14}) = -\log[\text{H}_3\text{O}^+] - \log[\text{OH}^-]$$

$$14 = \text{pH} + \text{pOH}$$

na 25 °C

KISELINE I BAZE

pH-VREDNOST

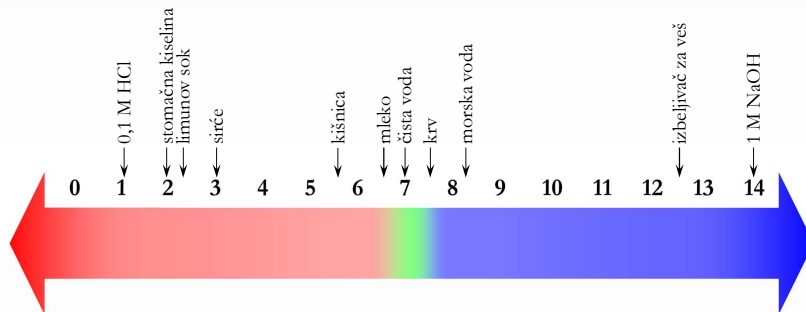

© TMF

13

KISELINE I BAZE

pH-VREDNOST

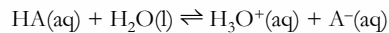
© TMF

14

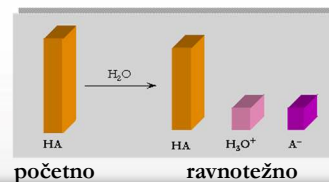
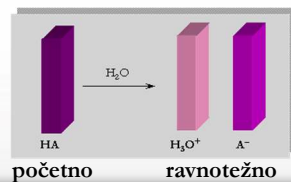
KISELINE I BAZE

JAKE I SLABE KISELINE

- Pri jonizaciji jakih i slabih kiselina u vodenom rastvoru uspostavlja se ravnoteža:

- U slučaju jakih kiselina ravnoteža je potpuno pomeren u desnu stranu (zanemarljiva je koncentracija molekulskog oblika HA), zbog čega se jonizacija prikazuje kao direktna reakcija.
- U slučaju slabih kiselina ravnoteža je značajno pomeren u levu stranu (mali broj molekula HA jonizuje), zbog čega se jonizacija prikazuje kao ravnotežna reakcija.

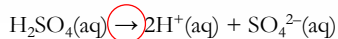
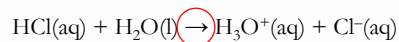
© TMF

15

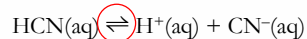
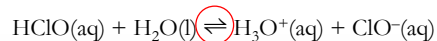
KISELINE I BAZE

JAKE I SLABE KISELINE

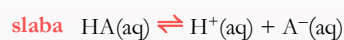
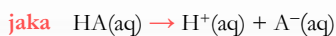
- Jake kiseline su **potpuno** jonizovane u vodenom rastvoru:

- Slabe kiseline su **delimično** jonizovane u vodenom rastvoru:

- Opšti oblik jonizacije kiselina u vodenom rastvoru:

© TMF

16

KISELINE I BAZE

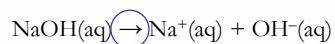
JAKE I SLABE KISELINE

Jaka kiselina	Naziv kiseline	Slaba kiselina	Naziv kiseline
HCl	hlorovodonična	HF	fluorovodonična
HBr	bromovodonična	H ₃ PO ₄	fosforna
HI	jodovodonična	CH ₃ COOH	sirćetna
HNO ₃	azotna	HNO ₂	azotasta
HClO ₄	perhlorna	H ₂ S	sumporvodonična
H ₂ SO ₄	sumporna	H ₂ SO ₃	sumporasta
		HCN	cijanovodonična

KISELINE I BAZE

JAKE I SLABE BAZE

- Jake baze **potpuno** disosuju u vodenom rastvoru:

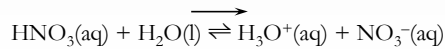
- Slabe baze su **delimično** jonizovane u vodenom rastvoru:

Jaka baza	Naziv baze	Slaba baza
LiOH	litijum-hidroksid	Sve baze koje ne grade elementi 1. grupe i deo elemenata 2. grupe (Ca, Sr, Ba), tj. alkalni i zemno-alkalni metali.
NaOH	natrijum-hidroksid	
KOH	kalijum-hidroksid	
Ca(OH) ₂	kalcijum-hidroksid	
Sr(OH) ₂	stroncijum-hidroksid	
Ba(OH) ₂	barijum-hidroksid	

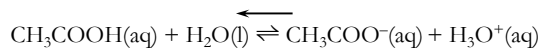
KISELINE I BAZE

KONSTANTA JONIZACIJE

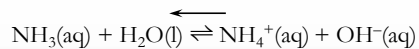

konstanta jonizacije
kiseline

$$K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{NO}_3^-]}{[\text{HNO}_3]} \approx 20 \text{ mol dm}^{-3}$$

$$K_a = \frac{[\text{CH}_3\text{COO}^-][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{CH}_3\text{COOH}]} = 1,8 \cdot 10^{-5} \text{ mol dm}^{-3}$$

konstanta jonizacije
baze

$$K_b = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} = 1,8 \cdot 10^{-5} \text{ mol dm}^{-3}$$

KISELINE I BAZE

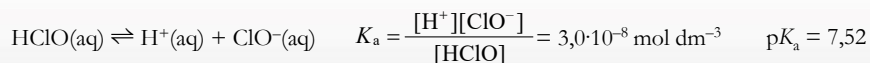
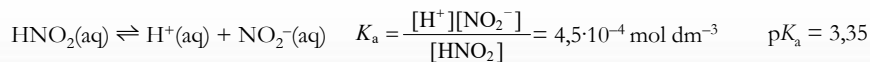
KONSTANTA JONIZACIJE

- Na osnovu vrednosti konstante jonizacije može se oceniti jačina kiseline, odnosno baze:
  - vrlo jaka kiselina (baza): $K \geq 10^3$
  - jaka kiselina (baza): $10^{-2} < K < 10^3$
  - slaba kiselina (baza): $10^{-7} < K < 10^{-2}$
  - vrlo slaba kiselina (baza): $K < 10^{-7}$
- Često se koristi $\text{p}K_a$ ili $\text{p}K_b$:

$$\text{p}K_a = -\log K_a$$

$$\text{p}K_b = -\log K_b$$

- Što je veća vrednost K_a (K_b), a manje $\text{p}K$, to je **kiselina** (**baza**) jača, tj. ravnoteža je više pomerenjena u desnu stranu i favorizovana je jonizacija **kiseline** (**baze**).

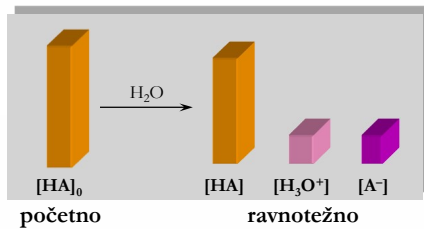
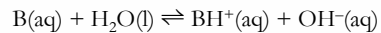
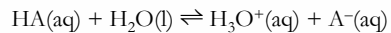

KISELINE I BAZE

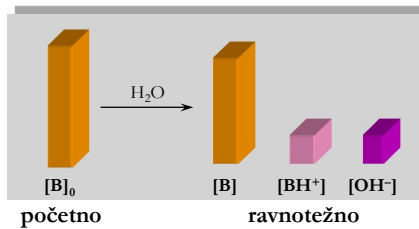
KONSTANTA JONIZACIJE

■ veza sa stepenom disocijacije (jonizacije)

- Stepen disocijacije (jonizacije), α , je merilo jačine elektrolita.

$$\alpha = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{HA}]_0} \Rightarrow [\text{H}_3\text{O}^+] = c_0(\text{HA})\alpha$$

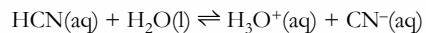
$$\alpha = \frac{[\text{OH}^-]}{[\text{B}]_0} \Rightarrow [\text{OH}^-] = c_0(\text{B})\alpha$$

- Što je stepen disocijacije veći, to je elektrolit jači.

KISELINE I BAZE

KONSTANTA JONIZACIJE

■ veza sa stepenom disocijacije (jonizacije)

$$K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{CN}^-]}{[\text{HCN}]}$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = c_0(\text{HCN})\alpha v = c_0(\text{HCN})\alpha \quad v = 1$$

$$[\text{CN}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] = c_0(\text{HCN})\alpha$$

$$[\text{HCN}] = c_0(\text{HCN}) - c_0(\text{HCN})\alpha = c_0(\text{HCN})(1 - \alpha)$$

$$c_0(\text{HCN}) = c$$

$$K_a = \frac{c\alpha \cdot c\alpha}{c - c\alpha} = \frac{c^2 \cdot \alpha^2}{c(1 - \alpha)} = \frac{c\alpha^2}{1 - \alpha}$$

KISELINE I BAZE

KONSTANTA JONIZACIJE

veza sa stepenom disocijacije (jonizacije)

$$K_a = \frac{c \cdot \alpha^2}{1 - \alpha}$$

Za $\alpha < 2\%$ $K_a = c\alpha^2$

↓

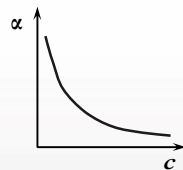
$$\alpha = \sqrt{\frac{K_a}{c}}$$

slaba
kiselina

, odnosno

$$\alpha = \sqrt{\frac{K_b}{c}}$$

slaba
baza

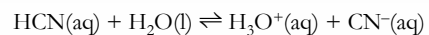

- Stepen disocijacije opada sa porastom koncentracije, odnosno veći je u razblaženijem rastvoru.

KISELINE I BAZE

KONSTANTA JONIZACIJE

izračunavanje pH

slaba kiselina $K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{CN}^-]}{[\text{HCN}]}$

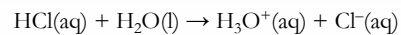
$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{CN}^-] = x$$

$$[\text{HCN}] = c_0(\text{HCN}) - x$$

$$c_0(\text{HCN}) = c$$

$$K_a = \frac{x^2}{c - x}$$

$$\text{pH} = -\log x$$

jaka kiselina potpuno jonizovana ($\alpha = 100\%$), pa je:

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = c_0(\text{HCl})$$

slaba baza $K_b = \frac{x^2}{c - x}$

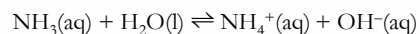
$$\text{pOH} = -\log x$$

jaka baza $[\text{OH}^-] = c_0(\text{B})$

KISELINE I BAZE

PRIMER

- Izračunati pH-vrednost u rastvoru amonijaka koncentracije $1,2 \text{ mol dm}^{-3}$.

$$K_b = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} = 1,8 \cdot 10^{-5}$$

$$[\text{OH}^-] = [\text{NH}_4^+] = x$$

$$[\text{NH}_3] = c_0(\text{NH}_3) - x = c - x$$

$$K_b = \frac{x^2}{c - x}$$

$$x^2 + 1,8 \cdot 10^{-5}x - 2,16 \cdot 10^{-5} = 0 \Rightarrow x = 4,64 \cdot 10^{-3}$$

$$[\text{OH}^-] = 4,64 \cdot 10^{-3} \text{ mol dm}^{-3}$$

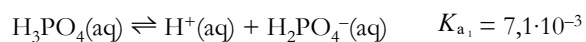
$$\text{pOH} = -\log x = 2,34 \quad \text{pH} = 11,66$$

KISELINE I BAZE

KONSTANTE JONIZACIJE

- višebaznih (poliprotonskih) slabih kiselina

- Višebazne kiseline (H_2A , H_3A) jonizuju u više stupnjeva.

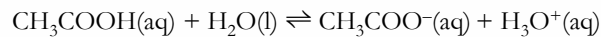
$$K_{a_1} > K_{a_2} > K_{a_3}$$

- U svakom narednom stupnju jonizacija je sve slabija.
- Za izračunavanje pH koristi se samo prvi stupanj jonizacije (iz kojeg potiče gotovo celokupna količina H^+ -jona).

KISELINE I BAZE

RAVNOTEŽA U RASTVORIMA SLABIH KISELINA I BAZA

❖ uticaj promene koncentracije H^+ -jona   ■ Le Šateljceov princip

- Dodatak **jače kiseline** dovodi do povećanja $[H_3O^+]$, zbog čega se položaj ravnoteže pomera u levu stranu i povećava $[CH_3COOH]$.
- Dodatak **slabije kiseline** dovodi do smanjenja $[H_3O^+]$ *, zbog čega se položaj ravnoteže pomera u desnu stranu i smanjuje $[CH_3COOH]$.
- Dodatak **baze** dovodi do smanjenja $[H_3O^+]$ *, zbog čega se položaj ravnoteže pomera u desnu stranu i smanjuje $[CH_3COOH]$.

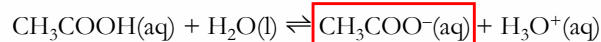
* *ravnoteža se uvek pomera u pravcu nastajanja slabije kiseline*

* *u reakciji neutralizacije nastaje voda (slabo jonizovano jedinjenje)*

KISELINE I BAZE

RAVNOTEŽA U RASTVORIMA SLABIH KISELINA I BAZA

❖ uticaj promene koncentracije anjona   ■ Le Šateljceov princip

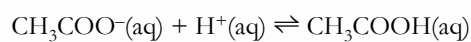
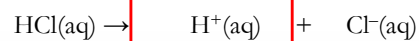
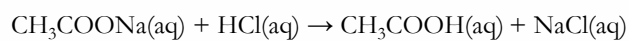

- Dodatak **solii koja sadrži istoimeni anjon** dovodi do povećanja $[CH_3COO^-]$, zbog čega se položaj ravnoteže pomera u levu stranu i povećava $[CH_3COOH]$.
- „**Uticaj zajedničkog jona**” dovodi do suzbijanja jonizacije kiseline, smanjenja $[H_3O^+]$ i povećanja pH-vrednosti rastvora.

KISELINE I BAZE

JAKE I SLABE KISELINE I BAZE

- Jaka kiselina „istiskuje” slabiju iz njenih soli:

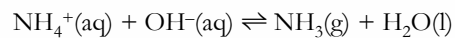
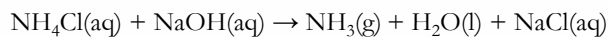

- Uvek je favorizovano nastajanje slabije kiseline (slabo jonizovanog jedinjenja).

KISELINE I BAZE

JAKE I SLABE KISELINE I BAZE

- Jaka baza „istiskuje” slabiju iz njenih soli:

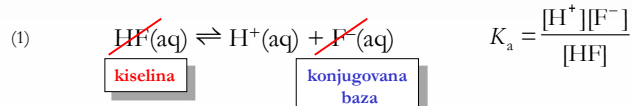

- Uvek je favorizovano nastajanje slabije baze (slabo jonizovanog jedinjenja).

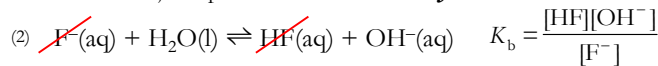
KISELINE I BAZE

KONJUGOVANE KISELINE I BAZE

■ anjionske baze

■ Anjon F^- se u protolitičkim reakcijama ponaša kao baza $\Rightarrow$ **ANJONSKA BAZA**

$$(1) + (2) = (3)$$

$$K_w = K_a K_b$$

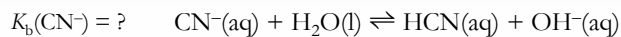
■ Proizvod konstanti jonizacije K_a i K_b konjugovanog para jednak je jonskom proizvodu vode.

$$K_b(\text{F}^-) = \frac{[\text{HF}][\text{OH}^-]}{[\text{F}^-]} = \frac{K_w}{K_a(\text{HF})} = \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{1,1 \cdot 10^{-3}} = 9,1 \cdot 10^{-12}$$

KISELINE I BAZE

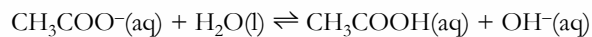
KONJUGOVANE KISELINE I BAZE

■ anjionske baze

$$K_b(\text{CN}^-) = \frac{[\text{HCN}][\text{OH}^-]}{[\text{CN}^-]} = \frac{K_w}{K_a(\text{HCN})} = \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{4,0 \cdot 10^{-10}} = 2,5 \cdot 10^{-5}$$

- Što je kiselina jača (veliko K_a), njena konjugovana baza je slabija (malo K_b).
- Što je kiselina slabija (malo K_a), njena konjugovana baza je jača (veliko K_b).

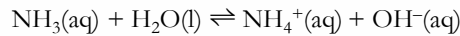

$$K_b(\text{CH}_3\text{COO}^-) = \frac{[\text{CH}_3\text{COOH}][\text{OH}^-]}{[\text{CH}_3\text{COO}^-]} = \frac{K_w}{K_a(\text{CH}_3\text{COOH})} = \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{1,8 \cdot 10^{-5}} = 5,6 \cdot 10^{-10}$$

KISELINE I BAZE

KONJUGOVANE KISELINE I BAZE

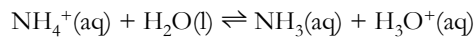
■ katjonske kiseline

baza

konjugovana
kiselina

- Katjon NH_4^+ se u protolitičkim reakcijama ponaša kao kiselina $\Rightarrow$ **KATJONSKA KISELINA**.

$$K_a(\text{NH}_4^+) = \frac{[\text{NH}_3][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{NH}_4^+]} = \frac{K_w}{K_b(\text{NH}_3)} = \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{1,8 \cdot 10^{-5}} = 5,6 \cdot 10^{-10}$$

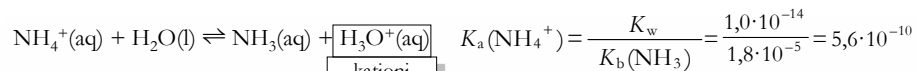
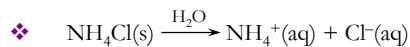
- Što je baza jača (veliko K_b), njena konjugovana kiselina je slabija (malo K_a).
- Što je baza slabija (malo K_b), njena konjugovana kiselina je jača (veliko K_a).

Za konjugovani par važi da što je veća vrednost K_a , to je manja vrednost K_b , i obrnuto.

SOLI

HIDROLIZA

- Prilikom rastvaranja soli u vodi dolazi do disocijacije na katjon i anjon.
- U protolitičkim reakcijama sa vodom (**HIDROLIZA**) katjon se ponaša kao katjonska kiselina, a anjon kao anjonska baza.
- U zavisnosti od toga koliko su izražene hidrolize katjona i anjona, odnosno da li neka od njih dominira, vodeni rastvor soli može da reaguje kiselo, bazno ili neutralno.

katjoni
hidrolizuju
kiselo

anijoni
hidrolizuju
bazno

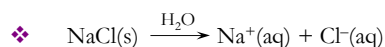
SOLI

HIDROLIZA

$$K_a(\text{NH}_4^+) = 5,6 \cdot 10^{-10} \quad K_b(\text{Cl}^-) \approx 1,0 \cdot 10^{-17} < 10^{-12} \Rightarrow \text{Cl}^- \text{ jon ne hidrolizuje}$$

* Kada je vrednost K_a ili K_b protolitičke reakcije manja od 10^{-12} , reakcija se može zanemariti.

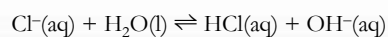
$$K_a > K_b \Rightarrow \text{rastvor NH}_4\text{Cl reaguje } \textbf{kiselo}$$

$$[\text{Na}(\text{H}_2\text{O})_6]^+ + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons [\text{Na}(\text{H}_2\text{O})_5(\text{OH})] + \text{H}_3\text{O}^+ \quad K_a[\text{Na}(\text{H}_2\text{O})_6^+] = 1,7 \cdot 10^{-15} < 10^{-12}$$

- U reakciji hidrolize katjoni se pišu kao heksaakva-kompleksi (izuzev NH_4^+).

Ni katjon ni anjon ne hidrolizuju.

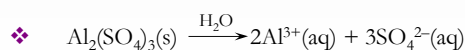

$$K_b(\text{Cl}^-) = 1,0 \cdot 10^{-17} < 10^{-12}$$

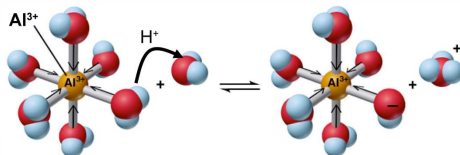
$$\text{rastvor NaCl reaguje } \textbf{neutralno}$$

SOLI

HIDROLIZA

$$[\text{Al}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+} + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons [\text{Al}(\text{H}_2\text{O})_5(\text{OH})]^{2+} + \text{H}_3\text{O}^+ \quad K_a[\text{Al}(\text{H}_2\text{O})_6^{3+}] = 1,2 \cdot 10^{-5}$$

$$\text{SO}_4^{2-} + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{HSO}_4^- + \text{OH}^- \quad K_b(\text{SO}_4^{2-}) = \frac{K_w}{K_a(\text{HSO}_4^-)} = \frac{K_w}{K_{a2}(\text{H}_2\text{SO}_4)} =$$

$$\begin{aligned} \text{H}_2\text{SO}_4 &\rightleftharpoons \text{H}^+ + \text{HSO}_4^- & K_{a1} &\approx 10^3 \\ \text{HSO}_4^- &\rightleftharpoons \text{H}^+ + \text{SO}_4^{2-} & K_{a2} &= 1,2 \cdot 10^{-2} \end{aligned}$$

$$= \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{1,2 \cdot 10^{-2}} = 8,3 \cdot 10^{-13} < 10^{-12}$$

$$K_a > K_b \Rightarrow \text{rastvor Al}_2(\text{SO}_4)_3 \text{ reaguje } \textbf{kiselo}$$

SOLI

HIDROLIZA

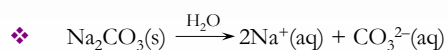
- Katjoni koji potiču od jakih baza i anjoni koji potiču od jakih kiselina:
  - ne hidrolizuju** (vrednosti K_a katjona i K_b anjona su manje od 10^{-12}),
  - ne utiču na pH-vrednost rastvora.

Katjoni jakih baza	Anjoni jakih kiselina
Li^+	Cl^-
Na^+	Br^-
K^+	I^-
Ca^{2+}	NO_3^-
Sr^{2+}	ClO_4^-
Ba^{2+}	SO_4^{2-}

- So jake kiseline i jake baze $\rightarrow$ rastvor reaguje neutralno, $\text{pH} = 7$.
- So jake kiseline i slabe baze $\rightarrow$ rastvor reaguje kiselo, $\text{pH} < 7$.
- So jake baze i slabe kiseline $\rightarrow$ rastvor reaguje bazno, $\text{pH} > 7$.
- So slabe kiseline i slabe baze $\rightarrow$ zavisi od vrednosti K_a i K_b .

SOLI

HIDROLIZA

Na^+ – potiče od jake baze $\Rightarrow$ katjon ne hidrolizuje

$$\text{CO}_3^{2-} + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{HCO}_3^- + \text{OH}^- \quad K_b(\text{CO}_3^{2-}) = \frac{K_w}{K_a(\text{HCO}_3^-)} = \frac{K_w}{K_{a2}(\text{H}_2\text{CO}_3)} =$$

$$\begin{array}{l} \boxed{\begin{array}{l} \text{H}_2\text{CO}_3 \rightleftharpoons \text{H}^+ + \text{HCO}_3^- \quad K_{a1} = 2,5 \cdot 10^{-4} \\ \text{HCO}_3^- \rightleftharpoons \text{H}^+ + \text{CO}_3^{2-} \quad K_{a2} = 4,8 \cdot 10^{-11} \end{array}} \quad = \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{4,8 \cdot 10^{-11}} = 2,1 \cdot 10^{-4} \end{array}$$

rastvor Na_2CO_3 reaguje **bazno**

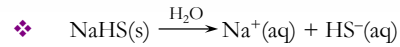
SOLI

HIDROLIZA

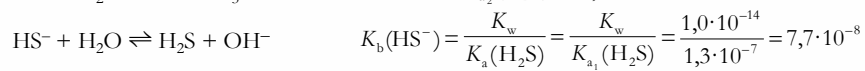
■ kisele soli

KISELE SOLI: NaHCO_3 , NaHS , NaHSO_4 BAZNA SO: $(\text{CuOH})_2\text{SO}_4$

- Kisele soli imaju anjon koji potiče od višebazne kiseline.
- Ovi anjoni imaju amfoterna svojstva: pri hidrolizi se ponašaju i kao kiseline i kao baze.

Na^+ – potiče od jake baze $\Rightarrow$ katjon ne hidrolizuje $\text{NaHS} \rightarrow$ natrijum-hidrogensulfid

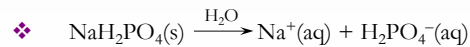

$K_b(\text{HS}^-) > K_a(\text{HS}^-) \Rightarrow$ rastvor NaHS reaguje **bazno**

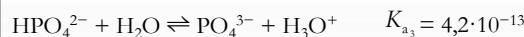
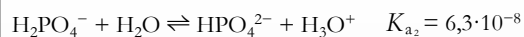
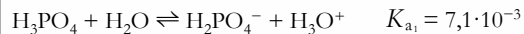
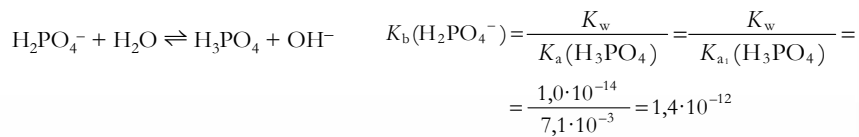
SOLI

HIDROLIZA

■ kisele soli

Na^+ – potiče od jake baze $\Rightarrow$ katjon ne hidrolizuje $\text{NaH}_2\text{PO}_4 \rightarrow$ natrijum-dihidrogenfosfat

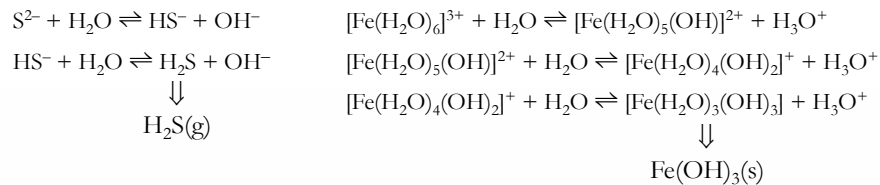

$K_a(\text{H}_2\text{PO}_4^-) > K_b(\text{H}_2\text{PO}_4^-) \Rightarrow$ rastvor NaH_2PO_4 reaguje **kiselo**

SOLI

POTPUNA HIDROLIZA

- Hidrolize katjona i anjona soli su ravnotežne reakcije.
- Izuzetak su reakcije hidrolize u kojima nastaju *gasoviti proizvodi* i *slabo rastvorni hidroksidi*, jer ravnoteža ne može da se uspostavi sve dok se iz sistema izdvaja gas ili talog.
- U ovakvim slučajevima hidroliza je nepovratan proces i naziva se **potpuna hidroliza**.

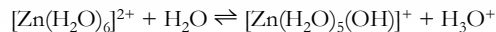

- Potpuna hidroliza karakteristična je za anjone S^{2-} , CO_3^{2-} , kao i katjone Fe^{3+} , Al^{3+} , Cr^{3+} , Zn^{2+} itd.
- Praktični značaj $\rightarrow$ rastvaranjem u vodi soli koje sadrže ove jone dobijaju se nestabilni rastvori kod kojih stajanjem dolazi do smanjenja koncentracije ili pojave zamućenja.

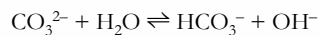
SOLI

SUZBIJANJE HIDROLIZE

- Pošto je hidroliza često nepoželjna, a predstavlja ravnotežnu reakciju, može se suzbiti pomeranjem ravnoteže u smeru povratne (suprotne) reakcije prema Le Šateljegovom principu.

- Hidroliza Zn^{2+} -jona se suzbija dodatkom kiseline.
  - Npr. rastvor cink-hlorida se pravi rastvaranjem cinka u rastvoru HCl, jer kiselina suzbija hidrolizu Zn^{2+} -jona. Pri rastvaranju čvrstog cink-hlorida u vodi stajanjem dolazi do pojave zamućenja, zbog potpune hidrolize do $\text{Zn}(\text{OH})_2$.

- Hidroliza CO_3^{2-} -jona se suzbija dodatkom baze.
- Hidroliza je endotermna reakcija ($\Delta H > 0$), pa se suzbija hlađenjem.

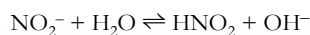
SOLI

KONSTANTA HIDROLIZE

- Konstanta hidrolize (K_h) je konstanta jonizacije katjonske kiseline, odnosno anjonske baze.

$$K_h = K_a([\text{Al}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}) = \frac{[\text{Al}(\text{H}_2\text{O})_5(\text{OH})^{2+}][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{Al}(\text{H}_2\text{O})_6^{3+}]} = 1,2 \cdot 10^{-5}$$

$$K_h = K_b(\text{NO}_2^-) = \frac{[\text{HNO}_2][\text{OH}^-]}{[\text{NO}_2^-]} = \frac{K_w}{K_a(\text{HNO}_2)} = \frac{1,0 \cdot 10^{-14}}{4,5 \cdot 10^{-4}} = 2,2 \cdot 10^{-11}$$

- Stepen hidrolize (h) ima isti fizički smisao kao stepen disocijacije (jonizacije).

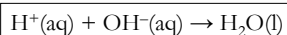
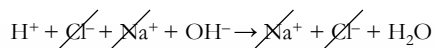
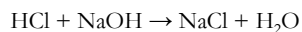
$$K_h = \frac{ch^2}{1-h} \quad \text{Za } h < 2\% \quad K_h = ch^2$$

KISELINE, BAZE, SOLI

NEUTRALIZACIJA

- Neutralizacija je reakcija između kiseline i baze u kojoj nastaju so i voda.
- Suština neutralizacije je reakcija između H^+ i OH^- -jona pri čemu nastaje H_2O .
- Reakcija je kvantitativna, tj. odigrava se do kraja ($\rightarrow$).

❖ jaka kiselina i jaka baza

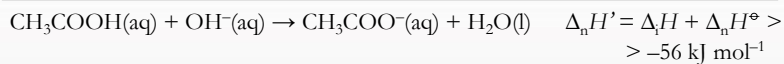
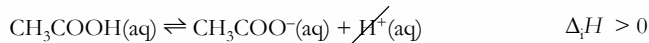
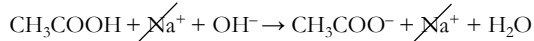
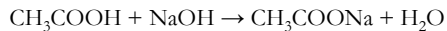
$$\Delta_n H^\ominus = -56 \text{ kJ mol}^{-1}$$

KISELINE, BAZE, SOLI

NEUTRALIZACIJA

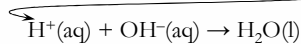
- Ako je kiselina ili baza slaba, deo energije oslobođene u reakciji neutralizacije troši se na jonizaciju slabog elektrolita.

❖ slaba kiselina i jaka baza

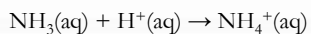
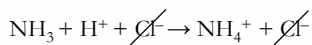
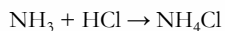
KISELINE, BAZE, SOLI

NEUTRALIZACIJA

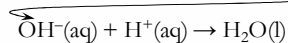
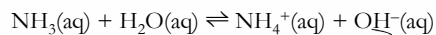

- Usled reakcije neutralizacije narušava se ravnoteža jonizacije slabe kiseline (smanjuje se $[\text{H}^+]$), zbog čega se favorizuje proces jonizacije. Koncentracija molekula slabe kiseline se smanjuje sve dok se ne doda količina baze ekvivalentna početnoj količini kiseline.

❖ slaba baza i jaka kiselina

$$\Delta_n H' = \Delta_i H + \Delta_n H^\circ > -56 \text{ kJ mol}^{-1}$$

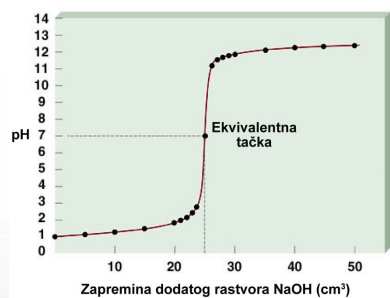

- Narušava se ravnoteža jonizacije slabe baze (smanjuje se $[\text{OH}^-]$) $\Rightarrow$ favorizuje se proces jonizacije $\Rightarrow [\text{NH}_3]$ se smanjuje sve dok se ne doda količina kiseline ekvivalentna početnoj količini baze.

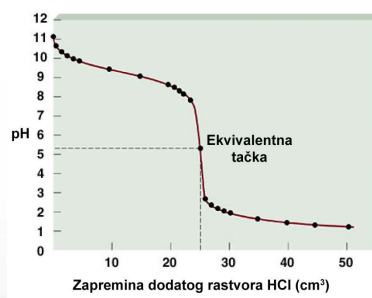
KISELINE, BAZE, SOLI

NEUTRALIZACIJA

- Grafički prikaz promene pH-vrednosti tokom reakcije neutralizacije → *kriva neutralizacije*.
- Tačka na krivoj u kojoj su količine kiseline i baze ekvivalentne → *ekvivalentna tačka*:
  - $\text{pH} = 7$ (jaka kiselina-jaka baza),
  - $\text{pH} > 7$ (slaba kiselina-jaka baza),
  - $\text{pH} < 7$ (slaba baza-jaka kiselina). } zbog hidrolize nastale soli

jaka kiselina-jaka baza

slaba baza-jaka kiselina

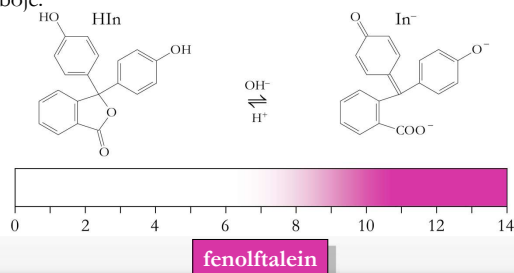
© TMF

47

KISELINE, BAZE, SOLI

INDIKATORI

- Za određivanje pH-vrednosti rastvora koriste se:
  - lakmus papir,
  - univerzalna indikatorska hartija,
  - rastvor indikatora,
  - pH-metar.
- Indikatori su slabe organske kiseline ili baze čiji molekularni (nejonizovan) i jonizovan oblik imaju različite boje.

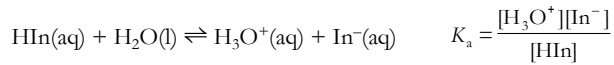
© TMF

48

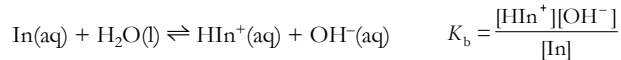
KISELINE, BAZE, SOLI

INDIKATORI

- Jonizacija indikatora:
  - slabe organske kiseline

- slabe organske baze

- Vrednost K_a (ili K_b) indikatora određuje na kojoj vrednosti pH dolazi do promene boje.
- Do promene boje dolazi kada je $[\text{HIn}] \approx [\text{In}^-]$:

$$K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{In}^-]}{[\text{HIn}]} \Rightarrow \frac{[\text{HIn}]}{[\text{In}^-]} = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]}{K_a}$$

$$\frac{[\text{HIn}]}{[\text{In}^-]} \approx 1 \Rightarrow \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]}{K_a} \approx 1$$

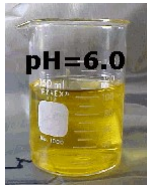
$$[\text{H}_3\text{O}^+] \approx K_a \quad \text{pH} \approx \text{p}K_a$$

KISELINE, BAZE, SOLI

INDIKATORI

bromtimol-plavo

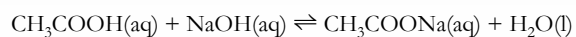
$K_a = 1 \cdot 10^{-7} \Rightarrow \text{p}K_a = 7 \Rightarrow$ do promene boje dolazi na $\text{pH} \approx 7$ (opseg promene boje)

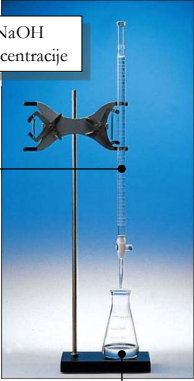

- Indikatori se koriste za određivanje ekvivalentne tačke pri *kiselo-baznoj titraciji*.
- Titracija je volumetrijska metoda za određivanje koncentracije rastvora ili količine rastvorene supstance.

KISELINE, BAZE, SOLI

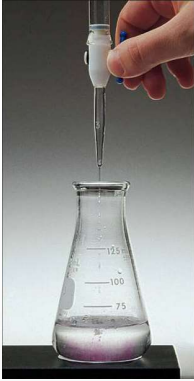
KISELO-BAZNA TITRACIJA

Rastvor NaOH
poznate koncentracije

Rastvor CH₃COOH
nepoznate koncentracije
+ indikator fenolftalein

Rastvor NaOH se
postepeno dodaje rastvoru
CH₃COOH uz mešanje

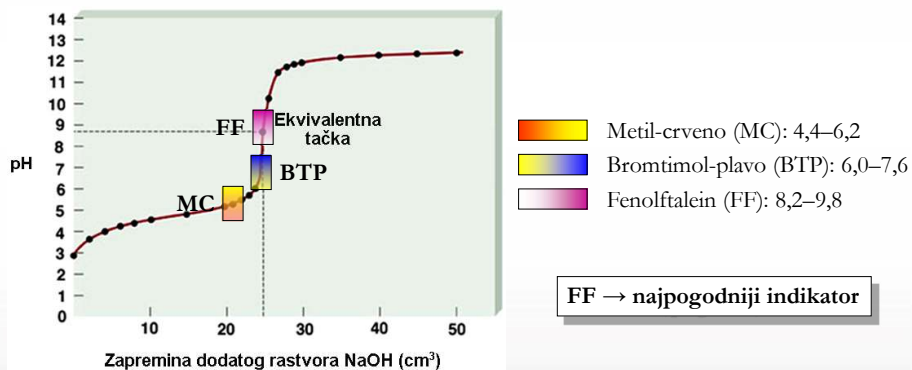
Postignuta ekvivalentna
tačka – promena boje
indikatora

51

KISELINE, BAZE, SOLI

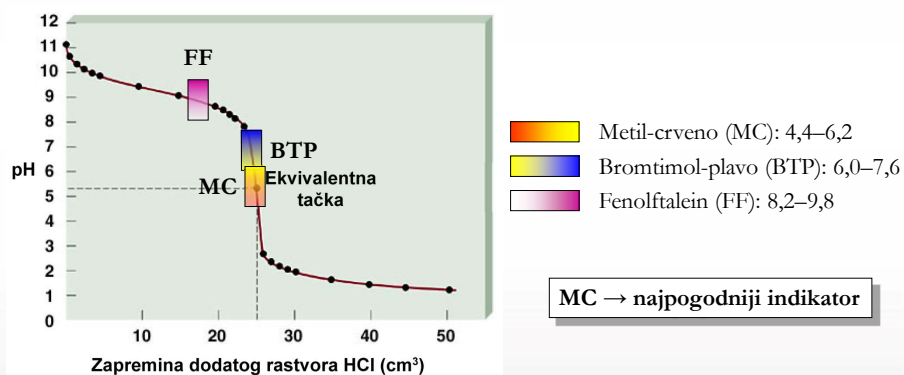
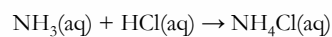
KISELO-BAZNA TITRACIJA

- Pri izboru indikatora potrebno je voditi računa o opsegu promene boje indikatora → treba da odgovara pH-vrednosti u ekvivalentnoj tački.

KISELINE, BAZE, SOLI

KISELO-BAZNA TITRACIJA

© TMF

53

KISELINE, BAZE, SOLI

PRIMER ISPITNOG PITANJA

- Skicirati krivu neutralizacije koja se dobija prilikom titracije rastvora sirćetne kiseline rastvorom natrijum-hidroksida. Pomoću odgovarajućih protolitičkih reakcija objasniti da li se ekvivalentna tačka nalazi u kiselj, neutralnoj ili baznoj sredini. Predložiti najpogodniji indikator za određivanje ekvivalentne tačke.

© TMF

54